

פ ס י פ ס

בדפים הבאים נביא ציטוטים מדבריו של עקיבא ומדברים שנכתבו עליו. לא נתיימר לשקף את דמותו רבת הפנים, רק להרכיב פסיפס שמתוכו יציצו אלינו כמה מן הפנים.

לפני הכל נאמר למי שאינו יודע עדיין – בימים אלה נמצא תחת מכבש הדפוס ספר ביוגרפי על עקיבא, פרי עטו של המשורר נתן יונתן. עקיבא שיתף פעולה בכתיבת הספר זכה לראות את הטיוטה האחרונה (99% מוגמרת). הספר, שעומד לצאת לאור בקרוב, ללא ספק יביא את מירב האינפורמציה, בצורה מסודרת ובודאי גם מענינת.

X X

עקיבא נהג לומר כי אל יעודו בחיים – הצלת העם היהודי – הגיע במקרה. דרכו השווייצרי איפשר לו להסתובב באירופה הכבושה, בשנות מלחמת העולם השנייה ואחריהן ואף העניק לו הגנה מסוימת. כך, אמר עקיבא, הוא התוודע ל"צרות של יהודים", ידע לזהות אותן ולהתייחס אליהן בתחנות אחרות בחייו (ולתזכורת: עקיבא התחיל בפעילותו למען העם היהודי מיד כשמלאו לו 21 שנים [!] ולמעשה לא חדל מכך עד יומו האחרון).

... משהו על קושטא ומשהו על ארץ-ישראל. באתי לקושטא מארץ-ישראל. אנחנו כבר היינו פה והתנועה כבר היתה בארץ-ישראל בזמן הספר הלבן. ואנחנו מעטים ואנחנו פתאום מנותקים ואיננו יכולים להבין מה קורה שם. לא אשכח שוורה וייצמן שאלה ב-45 במחנה המעפילים עתלית: האם זה נכון שהיו משרפות באושוויץ? זה קשה לתפוש. אני זוכר את היום שהגיע צילום ראשון של אושוויץ לקושטא. איש לא יכול היה להעלות על-הדעת שזה קיים. איך הגיע הצילום? אחד הצליח להימלט והסתיר את הצילום בתוך חבילת בגדים והגסטפו שכחה את החבילה הזאת. הוא הצליח להגיע להונגריה, ומשם קיבלנו את הדיוות. קשה היה לתפוש שקיים דבר כזה. וכאשר אתה תופש את זה, איש איננו מוכן להאמין שזה נכון. זה נגד השכל. ומי כותבו מי מסתכן? קבוצות הנוער. ואז קורה באירופה דבר נוסף. התנועות קיבלו את התורה של חברינו. הם עבדו יחד, הם לא הבינו את ההבדלים. ואילו בארץ-ישראל עוד היינו רחוקים מאוד מלהבין מה זה לעשות משהו ביחד.

... אולי יש החושבים שלא עשינו מספיק או אולי לא רצינו לעשות מספיק - אותי השאלה הזאת לא הטרידה. אינני חושב שלא רצינו; אינני חושב שהיה מישהו בארץ אשר לא רצה לעשות. הרי אצלי היו 100 אלף שמות של בקשות שהגיעו מהארץ להציל מישהו. 100 אלף בקשות! התנועות שלחו רשימות עם מאות שמות של חבריהן. ואתה רואה שם 800 רשיונות-עליה, ותורכיה נותנת שבעה רשיונות-כניסה לשבוע לכל ארץ. ואתה צריך לבחור במספרים אלה.

מתוך רב-שיח שנערך ביום הזכרון לשואה, 1990.

--- "במבוכה הגדולה שהיתה בארץ, כשהגרמנים הגיעו עד אל-עלמין במלחמת העולם, אספו את כל מדריכי הנוער בארץ, הושיבו אר- וניסו לחשוב מה יש לעשות. היי- תי אז מדריך בקרית-ענבים. כולם אמרו שצריך לחזק את הרוח, לעמוד בשער, להיות נכונים לכל. אני אמרתי שאדאג לכך שהחד- רים של בני חברת הנוער שלי יהיו נקיים, שלא ישליכו אשפה מתחת למיטות, שיעבדו בסדר וש- ילמדו כל עוד זה ניתן להם. הס- תכלו עלי כמו על משוגע. גם כעת אני יכול להבטיח ש- אדאג לכך שהעניינים שאני עוסק בהם יהיו מסודרים, ואני מקווה, שכולם יעשו כמוני. אם אשאף לתקן את כל הפגמים של העם היהודי - אין לי סיכויים רבים להצליח!"

אזלת יד? חוסר אונים?
כן. במידה רבה.
הנה תשובתו של עקיבא למצב זה.
מתוך "איגרת"
בטאון איחוד הקבוצות והקיבוצים
20.6.1978

לפני פעילויות ההצלה, התנסה עקיבא בפעילות פרה-צבאית, היחידה בחייו;
הוא סיפר על כך בהתכנסות במלאת 50 שנה לנוטרות, ב-1.10.1986:

...מה היה לפני 50 שנה ?

מ:נורעות 1936 - המרי הערבי הגדול מאז ראשית הישוב העברי בארץ - הכורח להגיע להבנה עם הטלטלות על טבח להגן על הישוב הקטן והמטורד - חסר האימון בטלטון הבריטי ובכורונותיו - הבסיון המר של העבר - והסכרי ליצירת כח לילי של "ההגנה" על האפשרויות והסכנות הטמונות בכך - הצורך הטלטון הבריטי לעצור הדרדרות מטוכבת שחייב שיתוף פעולה עם היהודים - ויחד עם זאת אולי ייתן לטלטון יכולת בקרת על "ההגנה" המחודשת.

טבי הצדדים המחברים לשיתוף פעולה ואינם שלמים אחד - וכוחים פנימיים בכל צד - וכוחים ודיונים ביניהם.

ובתוך כל אלה קם הכח אשר בלעדיו אין לתאר עוד את חולדות הקומטיות.

כך מתגבשת תפיסה מדינית יהודית חדשה - וביחידות מנטרת הישובים. טומרי מסילת הברזל, בוטרי הגור, בוטרי חנימה וישובי "חומה ומגדל", פלוגות וולילה - בוטרים מושגים ודפוסים צבאיים, אבני יסוד לבנין צבא ההגנה לישראל.

בוטרים פרטים, מכרבינות משוריינות - "הטנדר" המפורסם יוצרים מורשת צבאית וואגדה. חלוצי ישראל מאמצים את החויל, אבני ההתישבות, כל אנשי הטבודה היוזעים כי הגבה ובנין שלובים זה בזה.

זהרסו לי סילה אישית -

כאחד שחבם את הקולפאק המצחיק הזה - והתגאה בו, ואשר וט בגדר הצפון - כי קם צבא עברי - וכאתת הגדר יודע בעומק לבו - כי כל אלה שהיו שם הדליקו אור בושכה ובסתון בלבבות - כאחד מאלפי הנוטרים האלה יודע אני כי יש לספר את הספור ולהבטיח כי לא ישכח.

עקיבא לוינסקי

כשם שהגיע לפעולות ההצלה ללא הכשרה או נסיון קודם ונעשה אחד מגדולי המומחים לנושא, כך גם בפעילותו הפיננסית. התחיל כגזבר של קבוצת מעין הקטנה והתקדם לתפקיד גזבר הסוכנות, שנהגו גם לכנותו "שר האוצר של העם היהודי". בתקופה זאת אמר לאחד ממראייניו:

"יש חברים שחושבים שאני גזבר עם נפש פיוטית. בזה יש לי ספק. שירים אני לא כותב. אבל אני רואה תקציב לא כמספרים אלא כתרגום של סיפור אנושי למעשה כספי. אילו הייתי מנהל החשבונות של הסוכנות, אולי הייתי מאמין שיש למספרים קסם עצמאי, אבל בעיני הם בני אדם, מחשבות, חלומות ופיתוח, ולפעמים הצלה ומניעת סבל."

ב-1987 התמודד עקיבא על תפקיד יו"ר הסוכנות היהודית. העיתונות אהבה אותו. ב"דבר השבוע" (של עיתון "דבר" שהיה מזוהה עם מפא"י ההיסטורית) התפרסם ראיון מקיף, שבו נסקרו מרבית פעילויותיו עד לאותו זמן, ברוח אוהדת מאוד. הנה מה שבחר "דבר השבוע" להבליט בתוך מסגרת מיוחדת:

הגזבר, היו"ר והאולדסמוביל

צניעותו של לווינסקי ופשטות הליכותיו מנגודות לסגנונו הראוותני של היו"ר הנוכחי אריה דולצין. לא מכבר הגיע דולצין באחד ממסעותיו לפאריס, ושם גילה להפתעתו שהזמן למענו במלון רק חדר אחד. הוא הרים קול זעקה על העוול הזה, ובסופו של אותו לילה כבר לן בסוויטה שהעם היהודי שילם בעדה 1000 דולר טביר ותקילין. "אני ראש הממשלה של העם היהודי, ומה שמגיע לשמעון פרס וליצחק שמיר מגיע גם לי", אומר דולצין. במסעותיו הוא מתגורר בסוויטות של בתי-המלון המפוארים ביותר.

יחסי העבודה בין היו"ר לגזבר קורקטיים, על אף השוני כגישותיהם ובאופיים. דולצין הוא איש הפאתוס והמלים הגדולות. לווינסקי בודק קודם כול "כמה זה עולה". שניהם מעדיפים, כל אחד מהסיבות שלו, להשאיר בינם לבין עצמם את חילוקי הדעות, אם יש כאלה. דומה שההגדרה "האיש שלא ידע יותר מדי" הולמת את דולצין כיום יותר מתמיד. אין ספק שהיא אינה מתאימה ללווינסקי.

"פרשת האולדסמוביל" היא אולי דוגמה לפער שבין השניים. לפני שנים מספר הוחלט להחליף את מכוניותיהם של היו"ר והגזבר. דולצין ביקש להזמין רכב אמריקאי מדגם "אולדסמוביל", ואנשי מינהל הרכב הזמינו רכב דומה גם ללווינסקי. אחרי שבועות אחדים הגיעה מכוניתו של לווינסקי, ואילו זו של דולצין, שהוזמנה בהזמנה מיוחדת, עם כסאות נפרדים במושב הקדמי וצבע מטלי מיוחד, התעכבה כמה שבועות. הסיפור על המכונית האמריקאית המפוארת שהזמין לעצמו גזבר הסוכנות מצא את דרכו מבניין הסוכנות לכותרות העתונים. לווינסקי הותקף באמצעי התקשורת, ובעקבות הלחץ הציבורי החליט לא לנסוע במכונית זו. דולצין ישב בשקט, לא התערב ולא הגן על לווינסקי. כשהגיעה אליו ה"אולדסמוביל" שלו, בהזמנה המיוחדת, נכנס אליה דולצין, הפעיל את המוגן ושקע בנוחות בכורסה. את מכת האש כבר ספג לווינסקי. לווינסקי נעלב עד עומק נשמתו, אבל לא אמר דבר.

עוד מתוך אותו ראיון - עקיבא מדבר על חזרותיו למעין צבי בין התפקידים שמילא בחוץ:

...את החלטתו לעזוב את הבנק הוא מסכים בצורך שחש לחזור הכיתה אחרי שנים ארוכות של שליחות. "עזבתי את הבנק כדי להיות מזכיר מעיין צבי, ואני הושב שעשיתי את הדבר הנכון. בכל העבודות הללו ראיתי שליחות, ואין אדם יכול לעסוק בשליחות אם אין לו בית. אין שליחים אסטרונאוטים".

אך כולנו יודעים מה עלה בגורלה של אותה התמודדות - בגלל מאבקים פנימיים (שלא כולם, אפילו לא רובם, היו קשורים אליו), לא צלח עקיבא אפילו את קו הזינוק - הצגת המועמדות בפני הקונגרס הציוני. כך תאר זאת הקריקטוריסט מושיק ב-"דבר" מיום 27.11.1987

X X

עקיבא, איש קיבוץ לא מזן לא שגרתו. אדם שעשה מרבית זמנו מחוץ לקיבוץ והיה מעורה היטב בפנים; הסכים לזרום עם שינויים, בעיקר עם אלה הנובעים מצרכים אנושיים אמיתיים, והאמין בחיוניותו והמשכיותו של הקיבוץ. מתוך דברי ברכתו של עקיבא לדגניה, "אם הקבוצות", במלאת לה 70, מאורע שנחגג בשנת 1980:

המשך ←

"...ספרים רבים נכתבו על הציונות - ספרים ומחקרים הרבה עוד ייכתבו - אך הדף אשר נכתב כאן על ידי חלוצי דגניה בספר תולדות עמנו, עולה על כולם.

... כאן תורגמו כמיהות ומשאלות לב של דורות, ההצהרות והמצעים של הציונות המודרנית, למעשה בונה, מובן, היוני ופשוט.
כאן בוסח היעד הציוני הנוברתי: "מאבק אדם לעם אדם" - וכאן ניגשו בפשטות מפליאה להגשמתו.

... כאן ניתן מימד חדש ל"יחד"; משמעות לאחריות הדדית ותוכן לאחריות לאומית.
כאן בהפכו סדרי דורות: מעמדו של אדם הקבע לפי תרומתו ולא לפי יהוסי אבות ומשפחה - הדאגה לכלל הועמדה בראש דאגותיו של הפרט - הווצקים באו לתת ולא לקחת.

... הציונות של דגניה דברה אל לבו של הנוער היהודי. כאן לא ידעו פער בין דיבור ומעשה, השקפה והגשמה, אהבת הארץ ואחיזה ממשית באדמתה, מוהיבותו אישית ומחויבות לאומית, מרי בלתי מתפשר ודאגה להמשכיות, למחר.
כאן ניתן כבוד לעבודה ולעמל כפיים. כאן בולד היהודי החדש.

... התנועה הציונית מברכת על החלטה להעביק השנה את פרט ישראל לדגניה.
החלטה זו אינה בגדר העבוקת פרט על עבר מפואר. בימים אלה בהם גדל הפער בין דיבור ומעשה, בהם הציונות של חייצור היום-יומיים עומדת במבחן - יש בהעבוקת פרט ישראל אות וסימן, וקריאת תגר לכולנו.

... זכות גדולה בפלה בחלקי לעמוד כאן היום ולומר דברי ברכה. כאן בדגניה התחילו חברי ואבי אנו דרכנו הקבוצית.

משורר דגול אמר פעם: "אתם רואים הרבה דברים ושואלים את עצמכם: מדוע? - אך, אבי חולם דברים הרבה אשר לא מעולם - ושואל את עצמי: מדוע לא?"

אנשי דגניה חלמו - והגשימו את אשר לא היה מעולם.

בעוז ובעבודה.

על כן ברכתנו."

17.10.1980 1342 יומן הקבוצה

ובעניני תרבות, אמנות, חינוך, השכלה ועוד - בשנות ה-70 קמה "ועדת לוינסקי" שבדקה את התאטראות בישראל והמליצה על התמיכות שיקבלו מהמדינה. מיכאל אוהד, כתב האומנות הבכיר של "הארץ", ראיין את עקיבא ושוחח איתו על אמנות, כסף, והחיים.

דו"ח ועדת לוינסקי להקצבות לתיאטרונים לא הביא גילויים מרעישים ולא הציג לסגור תיאטרונים או למזגם. הדו"ח צנוע, הטון יבש,

אך מבין השיטין הונחו כמה פצצות זמן, העשויות לשנות את פני התיאטרון, אם לא מחר, כי אז מחרתיים

... עקיבא לוינסקי: אני מאמין שיצירה גדולה נוצרת בתנאים של מצוקה ולא של רווחה. רווחה יוצרת בינוניות. אבל אם תציע לי שאחזיר עולם שלם למצוקה כדי שלא יהיה בינוני, אומר לך: מיותר לך. אם תשאל אותי מתי הייתי מאושר, אציב לך: במעייין צבן, כאשר היינו עשירים חברים בחמישה אוהלים, ללא עבודה - הייתי מאושר יותר מהיום, ובכל זאת, אינני מוכן להחזיר את עצמי לאוהל. כיוון שלא הגענו למצב של שלראפיה, אני דורש מן הראשונים בשורה, מן העילית, מן האמנים - להיאבק. אם התיאטרון נאבק, עלי לעזור לו. אם אינו נאבק, עלי לומר לו: יידי, היפרת את האמנה החברתית.

... הוועדה שלטו הקשיבה למומחים. והמומחים דיברו איתה על כסף. אמרנו: לא מדברים על כסף. לא רוצים לשמוע על כסף. למומחים של כסף נתרגם את דבריהם בעצמנו. אהבנו רוצים לשמוע מכס: מי אתם? מה אתם?

שאלה: האינך מסכים שסיבסוד מגיע רק ליצירה הגדולה, וזו נדירה, ואילו בהצגה קלושה, חבל על כל פרוטה?

עקיבא לוינסקי: מסכים - אבל איך תפריד ותהליט? היה לי חבר שחילק את כל האנשים לשחורים ולבנים, ואני יודע שרוב האנשים הם קצת שחורים וקצת לבנים. מניין לך שתיאטרון שהתחיל את העונה בשחור-משחור, לא יסיים אותה בנקודת-אור? כל מה שאני יכול לעשות הוא להעמיד בלי הרף אתגרים.

... אני סבור שצריך לקצץ בהקצבות לאמנויות. אדרבא. אני סבור שצריך להקציב יותר כסף. הרומאים הבינו כי מה שקודם לכל הוא פאנום צט קירקנסס (לחם וששועים). אבל מה? מרוב צמיחה לתנאים, אבד החזון. איני עוסק בענייני תיאטרון יום יום. אבל באוניברסיטאות אני עוסק ויש לי חזון: איך צריכה האיניברסיטה להיראות מחר? מה עלי לתת לה כדי לקדמה? באתי לתיאטרון וציפיתי להתקל בחזון דומה - והתר אכזבתי. תיאבון בריא ליצירה לא מצאתי. מצאתי תיאבון בריא לתנאים. היתה לי הרגשה שהחברים אומרים: אם תשלם עוד מיליון לכל אחד מאתנו, כדי שלכולנו יהיה קצת יותר נוח, הרי לא יהיו לנו עוד טענות. ואני טוען: לציבור יש עוד טענה, והיא אינה נשמעת אצלכם במידה מספקת. ועם הטענה הזאת חייב תיאטרון להתמודד, ולא רק הטחקן ומנהל הבימה והמנהל האמנותי - כי אם גם ההנהלות הציבוריות. מה החזון של התיאטרון העברי? בניין משופץ ומשכורת באחד בהודש, וזה הכל?

... עקיבא לוינסקי: סיפרתי לך שאני יליד שווייץ? ובכן, בעיר מולדתי בשווייץ עמדה אנדרטה ועליה חקוק משפט מתוך „פאוסט“ של גתה: אשר ירשת מאבותיך עליך לרכוש כדי שיהיה שלך. אתה רוצה להגיד לי שזה לא על גס על התיאטרון?

... יש עוד שתיים שלוש שאלות. אך יש לסיים מפני שעקיבא לוינסקי ממהר. „תסכים אתי שאני אחד הבנקאים המשונים ביותר שפגשתי?“ הוא אומר לפרידה, ואני מסכים, אם כי פגשתי רבים (אני עצמי נצר למשפחת בנקאים מסוגפת). הבנקאי לוינסקי נכנס לאמנויות הממתינה לו בתוך, הנקב כבר יושב ליד ההגה והוא יוצא לשמירה בקיבוץ שלו, מעייין-צבן.

אָעקױבא באַהאַר אַבנױ האַשפּחאַ

עם קמץ שמים ביד
הייתי עובר את חיי
הייתי חוצה את הים
ברגלי
עם קמץ שמים ביד

אברהם חלפי

ואתה אַקױבא אַבנױ
עם קמץ שמים ואצמה וכוכבים
ושמש ואיורה
עברת את החיים בסערה
עכשיו אתה נח שבע ימים ומסעות
ואהבות גדולות.
ואנחנו מתגעגעים.